

УДК. 140.8;2;-05

ББК. 87.3(2)50

РЕЛІГІЙНИЙ СВІТ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ХРИСТИЯНСЬКІ ДУХОВНО-СВІТОГЛЯДНІ ДОМІНАНТИ

С. Р. Кияк, Л. Я. Геник

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра релігієзнавства, теології і культурології;
м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57*

У статті методами порівняльного і ретроспективного аналізу світогляду Т. Г. Шевченка, компаративного та герменевтичного підходу до вивчення його творів та книг Святого Письма з'ясовано, що все-світньовідомий український поет мав ортодоксальний християнський світогляд, котрий опирався на біблійне вчення; у ставленні до Заповідей Божих у нього проявлялося загострене відчуття справедливості, що впливало із його ментальності, але й водночас поет і художник бачив порушення правителями цього світу християнського вчення про ближнього; поет звертав увагу на ідею національно-визвольних рухів не лише серед українців, але й і серед інших народів Європи та Азії і всіляко вітав їх; за світоглядними особливостями погляди Т. Шевченка можна віднести до релігійно-сакральних, оскільки він зберігав повагу не лише до традиційного християнського бачення світу, але й визнавав існування малого духовного світу, що був притаманний дохристиянським віруванням слов'янських народів.

Т. Г. Шевченко залишив неоціненну мистецьку спадщину: ескізи, малюнки аквареллю і сепією, офорти, картини, де зафіксував сотні релігійних сюжетів і різних архітектурних споруд, частина з яких загинула в ХХ столітті і дійшла для сучасних дослідників лише в його неперевірених малюнках.

Ключові слова: *світогляд та світосприйняття, Бог-Креатор, ангелологія, антропологія, есхатологія, христорогія, маріологія, вчення про ближнього, Декалог і його порушення, Святі Тайни, Боже милосердя, твори Т. Г. Шевченка.*

У 200-літній ювілей Т. Г. Шевченка – всесвітньовідомого поета і прозаїка, художника і гравера, академіка Петербурзької академії мистецтв і патріота української землі – його літературній творчості присвячується багато досліджень. Значна частина з них піднімає проблему його релігійного світогляду (Балей С., Баран Г., Донцов Д., Іваннікова Л., Кульчицький О., Прийма С., Степовик Д., Янів В., Ярема Я.) [10; 2; 4; 5; 22; 16; 23; 24].

Все ж з високо поцінуючи національно-патріотичну і літературно-мистецьку значущість геніальної творчості Т. Г. Шевченка, сьогодні

особливо актуальним є заново звернутись до релігійно-світоглядних домінант, якими керувався наш геній.

Щоб чіткіше означити **об'єкт** нашої наукової розвідки, хочемо зазначити, що такі філософські категорії, як “свідомість” і “світогляд” мають ряд спільних і ряд відмінних елементів, які слід обов'язково зазначити для того, щоб точніше окреслити предмет нашого дослідження.

Отож, ми виходимо з того, що “**світогляд** – це форма суспільної самосвідомості людини, через яку вона сприймає, осмислює та оцінює навколишню дійсність як світ свого буття й діяльності. Його складові:

- а) узагальнення уявлень про світ;
- б) уявлення про саму людину;
- в) про спрямованість ходу подій у світі;
- г) про смисл людського життя, історичну долю людства;
- г) певна система переконань, принципів, ідеалів ” [17, с. 608],

а “**свідомість** – це властивий людині спосіб відношення до світу через суспільно-вироблену систему знань, закріплених у мові, в усіх її смислах і значеннях, найвища форма відображення реальності. Це проявляється:

- а) у створенні суб'єктивних образів об'єктивного світу;
- б) в одержанні, зберіганні й переробці інформації;
- в) у виробленні програми діяльності, спрямованої на розв'язання певних завдань;
- г) в активному управлінні нею ” [17, с. 599].

Звідси випливає, що світогляд – філософська категорія, яка охоплює ширше коло дослідження, в тому числі включає в себе і поняття свідомості. Тому **об'єктом** нашого дослідження буде уся діяльність великого українського поета і письменника, живописця і гравера Т. Г. Шевченка, а **предметом** – його світогляд.

Щоб зрозуміти увесь багатогранний і неповторний світ образів Т. Шевченка, ми використаємо як основне **джерело** для аналізу його прозові та поетичні, живописні та графічні твори.

Серед дослідників світогляду Т. Шевченка точки зору щодо нього розділилися. Одні з них чітко вбачали в поетові атеїста, опираючись перш за все на свій особистий атеїстичний світогляд. Серед представників цього підходу варто відзначити одного із найбільш яскравих релігієзнавців-атеїстів Є. К Дулумана [16].

Іншу точку зору, щодо світогляду Т. Г. Шевченка парезентує значна група філологів, літературознавців, котрі намагалися неупереджено знайти раціональне зерно й об'єктивно розкрити його своєрідний світогляд. Серед них варто назвати майже його сучасників найпотужніших майстрів публіцистичного і літературно-критичного слова М. Драгоманова та І. Франка [16].

Третю групу дослідників представляють праці широкого кола філософів, богословів, психологів, мистецтвознавців, серед яких студії С. Балея “Психологія характеру” і Я. Яреми “Релігійна духовність україн-

нців в її культурно-історичних виявах”, “Трійця в творчості Т. Шевченка” [10, с. 1-15, 15-88; 24, с. 22-38], О. Кульчицького “Національне забарвлення української релігійності” [22] та В. Янева “Українська духовність в поетичній візії Т. Шевченка” [22, с. 506], а також праці В. Антоновича “Шевченко-маляр” [1], В. Овсійчука “Мистецька спадщина Тараса Шевченка у контексті європейської культури” [7], Д. Степовика “Під знаком християнської віри або новий погляд на релігійність Тараса Шевченка” [16].

Як відомо, світогляд будь-якої людини яскравий і неповторний, а такої постаті як Шевченко тим більше. Уявлення про світ у поета і художника Т. Шевченка було водночас реальне і трансцендентальне. **Він визнавав Бога**, як абсолют віри з усіма його властивостями, як іманентного і трансцендентного, караючого і справедливого (Пс. 92 (91):10), що має провидіння, вічний (Пс. 92 (91): 9) і всезнаючий (“Псалми Давидові: Пс. 53 (52); 53 (52); 92 (91)”) [14, с. 275].

Бог, у розумінні Т. Шевченка, – *Творець* (“Псалми Давидові: 92 (91): 5-6”) [21, с. 278]. Творець перш за все всього невидимого духовного світу. Християнський світогляд визначає цей невидимий духовний світ – наявністю чистих духів – ангелів і злих духів – демонів. Про це згадується у багатьох поетичних творах, де поет вважає тяжкі гріхи, як у поемах “Княжна”, “Марина”, “Москалева криниця” [21, с. 315–325; 346–355; 381–388], наслідками спокус Сатани, як злого демона. Не можна стверджувати, що поет зовсім заперечує біблійне уявлення про духовний світ, але його бачення цього духовного світу більш різноманітне і навіть суб’єктивне, тобто таке, яким воно було в більшості простих селян-грекочосів. Його суб’єктивність полягає в тому, що крім вищого ангельського світу, поет сприймає та описує і світ малих духів: русалок, мавок, лісовиків, водяників, перелесників, чортів, упирів тощо. Він, як більшість українців, визнає наявність примітивних душ в усіх живих істотах, в тому числі й у рослинах (“Лілея”) [21, с. 287–289]. Про них він згадує у своїх романтичних поемах і творах “Причинна”, “Утоплена”, “Русалка” та ін. [21, с. 289] так, як його сприймали і розуміли прості українці.

Бога-Творця поет розглядає як Творця всього видимого і невидимого духовного світу і водночас Всесвіту та всього живого на Землі, і людини з її матеріальним тілом і душею. Поет не аналізує процес створення Всесвіту і всього живого в ньому, не вдаючись в деталі *антропології*, а лише те, що стосується створення людини та її гріхопадіння. З його творів “Кавказ”, “Гайдамаки” та ряд ін.:

“Кричите,

Що Бог создав вас не на те,

щоб ви неправді поклонились!” [21, с. 262], – видно, що він визнавав саму людину Божим творінням, що складається із смертного матеріального тіла та безсмертних нематеріальних духа й душі. Т. Шевченко визнавав душу людини як особливу нематеріальну субстанцію, одинич-

ною, вічною, неповторною, незнищеною, котра після смерті тіла може йти до Бога в рай або вічно мучитись у пеклі (“Гайдамаки”, [21, с. 111]). Але одночасно душі самогубців чи вбитих людей, за його уявленнями, можуть опинятися у квітах, рослинах, деревах, птахих чи у малих духовних істотах як мавках чи русалках (“Тополя”, “Русалка”, “Лілея”, “Великий льох”) [28, с. 213; 21, с. 55; 231; 287; 309] і спілкуватися з живими ми, як душі з чистилища [12].

Есхатологічні уявлення Т. Шевченка однозначно відповідають вченню Ісуса Христа: він визнає існування біблійного раю і пекла як особливих місць у Всесвіті і водночас засвідчує, що рай, Царство Боже на Землі, але “окремі злії люди” перетворили його на пекло, де ще при житті прості земляни, які опинилися під владою поганих правителів, відбувають такі страшні муки, гірші ніж у пеклі.

Т. Г. Шевченко ніби завершуючи *есхатологічну* тему в графічному малюнку “Казка” (1844), де зображені солдат і смерть [19, с. 167], підкреслює, що незважаючи на силу і владу цього світу, для всіх, хто живе на Землі, існує Божа справедливість – смерть прийде за всіма. Цікава деталь малюнка: смерть у вигляді людського кістяка покрита накидкою білого кольору й одягнута в плахту і фартушок, з косою в руках для косіння трави. Цей момент свідчить, що ще в ХІХ столітті чорний колір як символ смерті не використовувався в релігійних традиціях українців. У їх свідомості залишився елемент давніх релігійних вірувань індоєвропейських народів, де символом смерті був білий колір (до сьогоднішнього дня в Індії вдови, на знак трауру, носять сарі білого кольору).

Поет не згадує про чистилище чи митарства, але в багатьох творах молитву за померлих вважає традиційно обов’язковою, як її визнають католики і православні, юдеї і мусульмани тощо.

Із поем “Марія” та “Неофіти” [21, с. 481–495; 508–525] випливає, що Т. Г. Шевченко добре знав біблійне пророцтво про прихід Месії та місію жінки, котра має породити того, хто подолає Сатану (Бут. 3:15). Тарас Григорович не вдається у богословські деталі про *Пресвяту Трійцю*, але в багатьох своїх творах велику увагу звертає на Бога-Отця та Його призначення, властивості, місію на Землі і у Всесвіті та на Бога-Сина – Ісуса Христа [24].

Знову ж таки він розуміє і розділяє біблійну аксіому, що *Бог – це чистий дух* [3], але водночас поет як людина, що бачила багато несправедливості в житті та як очевидець перетворення вільного козацького духу (“Гинуть! У ярмах лицарські сини...”, [21, с. 396]) в рабський дух кріпацтва й поневолення, що привела до переміни людей у безсловесних тварин і покірних рабів, не може зрозуміти за що так покарний український народ і принижений (“І виріс я на чужині”, [21, с. 395]). У окремих творах він визнає гріхи українців: захоплення чужим до самоприниження, відкидання своїх традицій, невміння вчитися чужих ідей при збереженні своїх знань, неповага до свого ближнього, велика різниця між ста-

нами в українському суспільстві (шляхтою, духовенством і селянством), відречення української шляхти від своїх рідних коренів і традицій благородства, лицарства, бажання захистити слабшого та своїх підданих, зрадицтво, порушення Заповідей Божих, підлабузництво тощо (“І мертвим і живим...”, “Гайдамаки”, “Княжна”, “Сон”, “Петрусь”, “Невольник”) та сусіди, що ніяк не вгамуються у своїх загарбаннях: “От молдаванина до фіна на всіх язиках все мовчить” “Кавказ” та “І мертвим і живим” [21, с. 263; 269]. Але бачачи страшні порушення людської гідності:

*“І зорі лічим, гречку сієм,
Фанцузів лаєм. Продаєм,
Або у карти програєм
Людей..., не негрів..., а таких*

Таки хрещених... но п р о с т и х” [21, с. 263], або ще гірше – лицемірство і богохульство:

*“Не плакали б діти, мати б не ридала
Не чули б у Бога вашої хули.
І сонце не гріло б смердячого гною
На чистій широкій, на вольній землі”* [21, с. 267]

поет не може зрозуміти, чому за зневагу Бога, за зневагу людини *справедливий Бог* за всі ці знуцання над українським та іншими народами не посилає справедливої кари, бо *Він – справедливий Суддя?* (“Псалми Давидові, Пс.81”) [21, с. 276]. Поет таки вірить, що праведний суд, якого обіцяв сам Ісус Христос, таки настане. І Бог таки покарає за відступництво від рідних традицій:

“Бо хто матір забуває,

Того Бог карає...” [21, с. 270], а якщо він буде не Божим, як обіцяє апокаліпсис, то він буде справедливим, людським:

*“Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками*

Кров у сине море...” [21, с. 267].

Як пророк Т. Шевченко застерігає своїх земляків і чужинців, що порушення людської гідності може викликати дуже страшний народний гнів, під час якого загинуть навіть зовсім невинні у гріхах – діти, але коли такий гнів охопить людей, тоді буде дуже важко спинити народні маси. Про це він попереджає у поемах “Гайдамаки”, “І мертвим, і живим...” [21, с. 54–66; 267].

Окремо у кількох творах “Марія”, “Неофіти”, “Єретик”, “Кавказ” поет піднімає проблеми *христології* та *маріології* [21, с. 264; 481; 508]. Він визнає євангельське христологічне вчення про дві волі й дві природи Ісуса Христа, визнає Його народженням, але дуже часто звертається не до Його месіанської діяльності, хоч цю проблему теж не оминає у своїх творах: у поемі “Неофіти” та його картині сепією “Самарянка”, що ви-

конана була у Новопетровському укріпленні 1856 року й розіграна пізніше актором М. Щепкіним у Москві в лотерею [21, с. 326; 20, с. 193].

Значна увага поета прикута до *сотеріологічного* вчення Євангелій. Христос як Відкупитель людства визнається Т. Шевченком беззаперечно, про це видно із його поем “Неофіти”, “Кавказ”, “Єретик” [21], але поет не може зрозуміти, чому таку страшну і величну жертву, яку приніс Ісус Христос за людство, та Його вчення досі не усвідомили правителі цього світу, які декларували себе Богом обраними. І поет з гіркотою підсумовує й іронізує у поемі “Кавказ”:

*“За кого ж Ти розіп’явся,
Христе, Сине Божий?
За нас добрих, чи за слово
Істини... чи, може
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталося...
І перед образом Твоїм
неутомленніє поклони.
За кражу, за войну, за кров,
щоб братню кров пролити, просять
і потім в дар Тобі приносять
з пожару вкрадений Покров!!”* [21, с. 264].

Звідси ідея його картини “Розп’яття”, виконана технікою сепії на папері у 1850 році ніби підтверджує марність цієї жертви, через байдужість до факту смерті з боку оточуючих, бо тільки мати та кілька жінок відчують біль втрати [20, с. 242].

До *маріологічної* теми живописець і поет, прозаїк і графік Т. Шевченко звертається неодноразово. Він ніби трохи по-іншому передає, опираючись на один із апокрифів, історію про долю самої Марії та ідею Боговтілення ніж це описано у Євангелії від Луки (Лк. 1:26-39), але наголошує на тому, що Марія була дуже доброю жінкою і “пренепорочною, котра несла в утробі праведну душу” [21, с. 514]. В іншому творі “Неофіти” звертається до неї:

*“Благословенна ти в жєнах,
Святая праведная мати
Святого сина на землі,
Не дай в неволі пропадати!”* [21, с. 483].

Додаючи деталі до подорожі Святої Родини до Вифлієму, поет Шевченко досить точно відтворює біблійну розповідь про народження Ісуса:

*“Марія з шляху не вставала,
Марія сина привела.
Єдиную тую дитину,
Що нас од каторги спасла!
І, прєсвятая, неповинна,*

За нас, лукавих, розп'ялась!" [21, с. 516].

Ці рядки свідчать, що поет добре розумів призначення Марії, адже через її згоду народити Спасителя світу сповнилося Боже пророцтво, дане людям ще у раю про те, що народиться Месія, який врятує людство від первородного гріха й покаже шлях до спасіння людства. Поет далі розкрив роль Пресвятої Родини у втіленні Божого задуму про Спасителя, яка заздалегідь покидає небезпечне місто Вифлием, бо:

"Ще діточки сповиті спали,

Ще купіль гріли матері,

Намарне гріли: не купали

Маленьких діточок своїх!

Ножі солдати сполоскали

В дитячій праведній крові!" [21, с. 517] – і вирушає до Єгипту, де переховується до смерті Ірода Великого (+4 р. до н. е) [3].

Після повернення з Єгипту до Галілеї Свята Родина знову оселяється в Назареті. Правда, розповідь про старця Йосипа, подана Шевченком у поемі "Марія", зовсім не збігається із графічним малюнком художника, виконаним технікою сепії "Свята Родина" того ж таки 1858 року. На малюнку молодий Йосип Обручник, зовні схожий більше на тридцятирічного Ісуса, тримає дитя перед Марією, що простягає до нього руки [7, с. 122], і ніби як продовження цієї теми художник Т. Шевченко малює іншу картину "Селянська родина" (акварель, 1843 року), де зображена молода мати в очіпку, батько-столяр і маленький хлопчик на подвір'ї біля заможної хати. Але і тут мати зображена як головна хранителька своєї дитини: про це говорять огортаюче-оберігаючі рухи її рук [7, с. 8].

У Галілеї Свята Родина допомагає Єлизаветі, а їхні сини Ісус та Іван разом виховуються та навчаються, як припускає Т. Шевченко, в школі есеїв.

Він використовує апокрифічний сюжет про не зовсім дитячі іграшки Ісуса та євангельську розповідь про подорож на ярмарок Святої Родини до Єрусалиму та перебування підлітка в Храмі. Ніби фрагментарно вибирає із Його місіонерських проповідей лишень благословення дітей. Важко сказати, чи цей фрагмент виник унаслідок роботи над графічною картиною "Христос благословляє дітей" (1856) [20, с. 98], яка з'явилася швидше, ніж була написана сама поема "Марія" аж два роки згодом (1858), але так виглядає, що до кожного свого живописного чи графічного полотна Т. Г. Шевченко ще вивчав спеціально історичні деталі, щоб воно відповідально біблійним описам та історичній епосі.

Далі в поемі поет ніби пропускає сюжет Христових страстей до смерті на Голгофі, але наголошує, що дорослі чоловіки злякалися, а залишились тільки жінки в момент розп'яття Ісуса. Далі знову невеликий відступ від новозавітної розповіді в "Діях апостолів" [14] про те, що Марії довелося виконати своє призначення до кінця, бо:

*“Брати Його, ученики,
Нетвердії, душеубогі,
Катам на муку не дались,
Сховались, потім розійшлись,
І ти їх мусила збирати...
Отож вони якось зійшлись
Вночі круг тебе сумовати.
І ти, великая в женах!
І їх униніє, і страх
Розвіяла, мов ту полову,
Своїм святим огненным словом!
Ти дух святий свій пронесла
В їх душі вбогі” [21, с. 510].*

Саме завдяки тому, що Марія збрала апостолів після смерті Ісуса, “мужі-апостоли святії” відновили свій дух і розійшлися по всьому світу: любов і правду рознесли. Фактично, своєю поемою “Марія” автор намагається доповнити матеріал, відсутній в Євангеліях про Богородицю, із усного переказу та апокрифів, але зображення реалістичності життя Святої Родини Т. Шевченку допомагають доповнити власний досвід та світогляд сільської дитини, що добре орієнтувалася в побуті.

Завершуючи маріологічну тему у світогляді та творчості Т. Шевченка варто наголосити, що він дуже часто згадує усі богородичні свята, але називає їх не традиційними церковними назвами, а народними: Успіння Пресвятої Богородиці вважається за народним календарем першою Пречистою, Різдва Пресвятої Богородиці – другою Пречистою, свято Покрови Пресвятої Богородиці – третьою Пречистою, яке він згадує у своїх творах найбільше. Хоча дивно, чому таку популярну у східних обрядах розповідь (за протоевангелієм Якова) про народження Марії та її введення у Єрусалимський храм Тарас Григорович не використовує ні в поемі “Неофіти”, ні в поемі “Марія” [21].

Окремо варто підкреслити, що і художник Т. Шевченко, і поет добре знав Святе Письмо, а тому біблійні теми в його творах присутні і дуже близькі йому. Сюжетів із біблійних книг Старого Заповіту в творчості письменника і поета менше. Перш за все, це поетичні переклади уривків із історичних книг (I і II Самуїла та I і II Царів), книги Псалмів та переклад уривків із книг великих і малих пророків: Ісайї (35), Єзекиїла (19), Осії (14) [21] тощо.

Друга частина Старого Заповіту християнського канону Біблії це – історичні книги. Вони досить точно описують історію юдейського народу з часу його перебування на території Палестини, після блукання по пустелі та передають водночас історію спасіння людства. Хронологічно ці книги охоплюють період з 1250 до 150 р. до н.е. З цього великого періоду Т. Шевченко присвятив у своїх творах лише темі з історії першого Юдейського царства (правління царів Саула, Давида, Соломона). Перша

його поема-містерія “Царі” (1848 р.) зачіпає історію царя Давида (1010-970 рр. до н.е.) та його дітей і дружин. Поет піднімає тему батьків і дітей й порівнює зокрема Давида, що забрав дружину Вірсавію у свого славного полководця Урії (Гурії) (II Сам. 1-21), та його сина Амона, що вчинив гріх розпусти і насильства, напавши на свою зведену сестру Тамару (Фамар – у Шевченка) і короля Володимира Великого, що забрав дружину свого старшого брата Рогніду [21, с. 364–370].

Цар Саул (1030–1010) вважається першим правителем, який очолив Юдейське царство в момент переходу від військової демократії до монархії. Т. Г. Шевченко передає його історичний портрет досить точно із біблійними описами (I Сам. 9–16; 19) у вірші “Саул” [21, с. 541–543].

Із третьої частини Старого Заповіту християнського канону Біблії Т. Г. Шевченко перекладає псалми, що є досить цікавими з літературної точки зору, оскільки це є релігійно-поетична творчість народів стародавньої Палестини. Самі по собі псалми як релігійні гімни, мали різні призначення: це були прохальні, покайні, подячні псалми-гімни та царські псалми. За основу своїх “подражаній” поет використовує християнський текст Біблії, що опирається на переклад Сімдесятьох і Вульгату. За змістом псалом 11 відноситься до творів, що піднімають проблему особистого життя та випробувань у ньому і поет робить точну поетичну копію самого твору [21, с. 501–502].

Окрему групу переспівів становлять “Давидові псалми” (1; 12 (13); 44 (43); 54 (53); 82 (81); 94 (93); 133 (132); 137 (136); 149) [14, с. 619; 624; 642; 647–648; 673; 696; 698; 704; 21, с. 273–280]. Уважний науковий аналіз псалмів, що їх Т. Шевченко за традицією називає Давидовими, показує, що насправді не всіх із них був автором цар Давид. На сьогодні можна ствердно сказати, що із 150 псалмів, які є в однойменній біблійній книзі, цар Давид є автором близько 73–84 псалмів. Інші ж псалми мають своїх персональних авторів: Асафа (Пс. 50; 73–83), Емана (Пс.88 (89)), Етана (Пс.89 (88)); Мойсею належить (Пс. 90 (91)), Соломонові – (Пс.72 (71)), а авторство решти псалмів встановити не вдалося. За яким принципом Т. Шевченко вибрав псалми для поетичного їх перекладу поки сказати важко, адже 44 (43) псалом належить за авторством до синів Кораха, автором псалмів 13 (12); 54 (53); 133 (132) є цар Давид; авторство псалмів: 1; 94 (93); 137 (136) та 149 невідоме. За ідеями та змістом перекладені поетом твори можна об’єднати так: а) прохальні псалми – Пс.13 (12); 44 (43); 53 (52); 54 (53); 82 (81); б) покайні псалми – Пс.136 (135); в) псалом-гімн на прославу Бога (Пс.149) [14, с. 617].

Крім окремих псалмів Т. Г. Шевченко перекладав також окремі розділи (церковнослов’ян. – глави) із книг великих і малих пророків: “Ісайї, (35)” [21, с. 503], “Єзекиїла (19)” [21, с. 526], “Осії (14)” [21, с. 527].

Перш за все ці переспіви були дуже важливими з того огляду, що на час їх написання 1848 рік ще не було перекладу Біблії українською

мовою (була Острозька Біблія 1586 р.), і хоча якраз у той час готувався такий переклад російською мовою, що відомий як Синодальний переклад, і паралельно український мовознавець та перекладач Пилип Морачевський (+1861) здійснював для тої ж синодальної комісії переклад Біблії українською мовою (закінчив 1860 р.), що так і не був виданий при житті автора. Фактично на той час це були перші переклади окремих псалмів зрозумілою українською мовою, що згодом вийшли друком.

Крім старозавітних творів Т. Шевченко досить добре знав усі книги Нового Заповіту, про що ми вже згадували вище, аналізуючи його поетичні твори: “Неофіти”, “Кавказ”, “Єретик”, “Марія” та живописні твори: “Свята Родина” [20, с. 122], “Притча про робітників у винограднику” [20, с. 142], “Благословення дітей Ісусом Христом” [19, с. 98].

Поет Т. Г. Шевченко добре знав християнську ідею спасіння. Її суть полягала в тому, що після первородного гріха людей у раю Бог пообіцяв їм Спасителя (Бут. 3:15). Жінка мала народити Месію, і поет наголошує, що Марія Богородиця була тією благословенною Дівою, котра відкрила шлях Богові для виконання Його обіцянки, сказавши: “Я слугиня Господня нехай станеться по слову Твоєму” (Лк. 1:38), а Ісус Христос в Гетсиманському саду своєю покорою: “Господи, якщо є Твоя воля, нехай обмине мене чаша ця, але нехай буде Твоя воля, а не моя!” (Лк. 22:42), – завершив ідею *спасіння і своєю місією на Землі* – взявши на Себе усі гріхи людства і вказавши людям шляхи повернення до досконалості й примирення з Богом, що допоможе їм повернути собі Божу благодать, ласку Божу і рай. Серед шляхів повернення людини до досконалості та примирення з Богом Христос у своїй місіонерській діяльності визначив: виконання Заповідей Божих, християнського вчення про ближнього, добрі вчинки, дотримання семи Святих тайн (таїнств).

Серед біблійних старозавітних та новозавітних тем, що неодноразово згадуються у всій творчості поета і прозаїка, художника і гравера Тараса Шевченка, важливе місце займають дві важливі ідеї: *проблема ставлення до ближнього та проблема виконання людьми Заповідей Божих*. До того ж слід наголосити, що поряд із біблійними сюжетами, є ще одна, дуже близька і болюча йому тема – *історичне минуле українського народу*.

Фактично ці три проблеми з погляду Т. Г. Шевченка так тісно переплітаються, що лише людина, якій дано Богом ті пророчі здібності, що їх мав Т. Г. Шевченко, змогла чітко ідентифікувати наші й не наші гріхи та передбачити не лишень майбутнє свого народу, але й усього людства. Заповідям Божим, що згадуються у старозавітних книгах Вихід (Вих. 20:2-17) та Второзаконня (Повтор. закону, 10-11), які були записані на двох кам'яних таблицях (скрижалях) й дані Богом Мойсеєві для створення Закону для юдеїв, поет протиставляє їх християнське бачення через призму двох Заповідей любові, проголошених Ісусом у Євангеліях (Мт. 22: 37; Мр.12: 28) [14, с. 35].

Морально-світоглядні доміанти українського поета яскраво проявився у *ставленні до ближнього* та в уявленні про *проблему Божого милосердя*. Т. Шевченко *ставлення до ближнього* визнавав на основі євангельських принципів, тобто так, як Ісус Христос подав у притчі про доброго самарянина, що передбачало визнання рівності людини перед Богом незалежно від статі, віку, віросповідання, майнового статусу, займаної посади, національності.

А його уява про *Боже милосердя* на основі притчі про блудного сина відображена насамперед у значній кількості картин з варіативними сюжетами під єдиним заголовком: “Притча про блудного сина”, що були написані художником Шевченком упродовж 1856–1857 років, але з характерним для творчості поета-художника таким особливим, чисто ментально-українським світобаченням прояву цієї притчі синами у серії названих нижче картин: “Притча про блудного сина. У хліві”; “Притча про блудного сина. У шинку”; “Притча про блудного сина. Програвся у карти”; “Притча про блудного сина. Серед розбійників”; “Притча про блудного сина. Кара колодкою”; “Притча про блудного сина. Кара шпіцрутенами”; “Притча про блудного сина. На кладовищі”; “Притча про блудного сина. У в’язниці”, виконаних технікою сепії на папері [20, с. 104–105; 107–112], а також дочками (поєми “Наймичка”, “Слепая”, “Катерина” і серією чудових акварелей, виконаних у Петербурзькій академії, серед них картини під спільним заголовком “Катерина” [19, с. 21–22]).

Три названі поеми піднімають *проблему материнства* взагалі, яка доволі актуальною й сьогодні через повернення до ринкових відносин, які знають лише закон: товар-гроші-товар. А тому, щоб захистити свою дитину багатьом жінкам доводилося жити навіть попід тинню, як це показує поема “Слепая” і однойменний графічний малюнок-ескіз (1842 р.) [18, с. 6], й гинути, не витримавши приниження, брехні, як це зображено в поємі “Катерина” й однойменних серіях яскравих акварельних малюнків [18, с. 12], або підкидати своїх дітей, як показано у поємі “Наймичка” [21]. Але ж поема “Наймичка” піднімає вічну тему – проблему усиновлення дітей і сурогатного материнства сьогодні. Правда, для майже закріпаченого українського суспільства ХІХ століття проблема усиновлення вирішувалася просто: Трохим і Настя (у поємі “Наймичка”) того ж вечора охрестили свого названого сина. Чи можуть сьогодні батьки в Українській державі так швидко дати тепло й турботу дітям-сиротам, які перебувають у інтернатах, без хабара – новітнього гріха симонії ХХ і ХХІ століття?

У всіх своїх творах, де піднімалися соціальні конфлікти ХІХ століття, поет і художник звертає увагу на те, що основною їх причиною є відсутність елементарного дотримання Заповідей Божих та християнського вчення про ближнього навіть серед представників усіх станів українського суспільства, а про чужинців годі й думати. Актуальними навіть і для сьогоднішнього різко розширеного на багатих і бідних українсько-

го суспільства є слова Шевченка, де він гнівно викриває людей, що мають ненаситну жадобу до багатства і загарбництва у поемі “Кавказ”:

*“Ви любите брата!
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті.
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу!”* [12; 21, с. 263].

Не втратили актуальності й особливо гострими і болючими для українського суспільства є тема загарбницьких воєн, які були характерні для деяких держав у ХІХ століття та схильність окремих народів до грабунку і привласнення чужого; мало того, навіть пихатість через цю злодійську схильність та загарбницька зверхність теж йдуть поряд у цьому ж творі:

*“До нас в науку! ми навчим,
Почому хліб і сіль почім!
Ми християне: храми, школи,
Усе добро, сам бог у нас!
Нам тільки сакля очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! Чом ви нам
Платить за сонце не повинні! –
Та й тільки ж то! ми не погане,
Ми настоящі християне,
Ми малим ситі!.. А за те!
Як би ви з нами подружились,
Багато б дечому навчилися!”* – Здається точніше охарактеризувати ментальні риси деяких політиків ХІХ чи навіть ХХІ ст., ніж це зробив геніальний провидець Т. Г. Шевченко у поемі “Кавказ” [21, с. 262], не багатьом вдалося.

Окремо темі *Декалогу* письменник не присвячує якогось поетичного чи прозового твору. Тільки у поемі “Сотник” наголошується на тому, що і дівчатам, і жінкам давали в Україні певну освіту, адже сотник вирішив навчити свою вихованку Настю змісту заповідей, використовуючи повернення свого рідного сина Петра після закінчення 12-річного курсу навчання в Києво-Могилянській академії (богослови навчалися на 11 і 12 курсі) [21, с. 438; 433].

Але фактично уся поетична і прозова творчість Т. Шевченка пронизана проблемою дотримання *Заповідей Божих* взагалі, а на українських землях зокрема. Серед *Заповідей Божих*, що регулюють відносини між людиною і людиною та людиною і Богом кожна із заповідей поетом згадується в котромусь із віршів чи поем, прозових творів чи містерій. Серед них усі види гріхів за порушення *Декалогу*: “Не убий”, “Не вкра-

ди”, “Не перелюбствуй”, “Не пожадай жінки ближнього”, “Не пожадай майна або Не заздри”, а також “Шануй батька і матір”, “Не знай інших богів крім Мене”, “Пам’ятай день святий святкувати” у поемах та віршах: “Утоплена”, “Титарівна”, “Русалка”, “Катерина”, “Кавказ”, “Слепая” та інші. Поет у кожному конкретному випадку докладно старається з’ясувати мотив і причини поганого вчинку.

І хоч він чітко наголошує, що це є гріх, як про це сказано у Святому Письмі, проте не засуджує вбивства, знову ж таки за Біблією, під час національно-визвольних воєн, якими він вважав повстання Б. Хмельницького та Коліївщину, і підтримує прагнення інших народів до незалежності (Гуситські війни, війни на Кавказі). Цій темі *національно-визвольних змагань* поет присвячує значну кількість поетичних і живописних творів: “Гамалія”, “Гайдамаки”, “Стоїть в селі Суботові”, “Єрстик” і інші [21, с. 246] та малюнки “Церква Богдана Хмельницького в Суботові” (акварель, 1845 р.), “Смерть Богдана Хмельницького” (туш, 1836–1837) [21 с.31; 38; 45].

Тема національно-визвольної, а точніше національно-релігійної війни, яка проходить через усі частини ліро-епічної поеми “Гайдамаки” [21] дуже гостро ставить проблему Заповідей Божих “Не убий” та “Не згадуй Бога даремно”.

По-перше, це проблема *гріха убивства на війні*. Адже це ніби й не загарбницька війна, бо захоплення українських земель відбувалося поступово й тихо, але його наслідки були такими страшними й болючими, що привели людей до національно-визвольного повстання, яке перетворилося в національно-визвольну війну – Коліївщину [21]. Війна – страшне лихо для будь-якого суспільства, бо у ній гинуть найбільш незахищені й слабкі: діти, жінки, люди старшого віку і ті, хто має якесь майно, тобто багаті.

*“Гомоніла Україна,
Довго гомоніла,
Довго, довго кров степами
Текла-червоніла.
І день, і ніч, гвалт, гармати;
Земля стогне, гнеться;*

Сумно, страшно ...” – так Т. Г. Шевченко поступово, детально описує ці даремні смерті у своїй поемі “Гайдамаки” [21]. Пронизує поему цей біль утрат, поламани людські долі (Оксани і Яреми), загублені людські душі (смерть титаря й моральна смерть самого Гонти через вбивство своїх дітей).

*“Поцілуйте мене, діти,
Бо не я вбиваю,
А присяга. Махнув ножем –
І дітей немає”* [21, с. 106–108].

Крім порушення заповіді “Не убий”, Гонта порушує ще одну заповідь Божу “Не згадуй Бога даремно”, бо він дав *неправдиву* обіцянку (у поемі – *присягу*), що він буде вбивати усіх, хто іншої віри [21, с. 108], забувши, що навмисне вбивство, покривдження убогих, удів, дітей, сиріт – один із чотирьох тяжких гріхів, що кличе про помсту з неба:

*“Спочивайте діти,
Та благайте, просить Бога,
Нехай на сім світі
Мене за вас покарає,
За гріх сей великий”* [21, с. 111].

Для української ментальності було характерне особливе відчуття справедливості та дотримання присяги чи обіцянки. Але людей не застерігали від давання неправдивої присяги. Це й привело до такого звироднілого розуміння справедливості і дотримання обіцянок, як це проявилось в діяльності Гонти. Правда, як козак, тобто український шляхтич, за законодавством він мав право здійснювати правосуддя на території, за яку відповідав, крім смертної кари.

По друге, війна – це велике соціальне лихо, яке деморалізує суспільство, спустошує його духовно, бо це спалені села й містечка, затверділі душі. Т. Шевченко приводить багато прикладів духовної деморалізації і спустошення, що проявляється в невмотивованих грабунках і руйнації, насильстві і вбивствах:

*“Горить Сміла. Сміляницина
Кров’ю підпливає.
Горить Корсунь, горить Канів
Чигирин, Черкаси;
Чорним шляхом запалало,
І кров полилася
Аж у Волинь. По Поліссі
Гонта бенкетує...
Гуляй, сину! Нуте, діти!”
І діти майнули
По горищах, по коморах,
По льохах, усюди;
Всіх уклали, все забрали.
Тепер, хлопці, буде!”* [21, с. 86, 87].

І поет ставить риторичне запитання: заради чого такі страшні втрати, яка їх причина?

*“... А за віщо?
Того ж батька, такі ж діти, –
Жити б та брататься.
Ні, не вмiли, не хотiли,
Треба роз’єднатися!”* [21, с. 91].

І в цьому ж великому поетичному історико-епічному полотні “Гайдамаки”, яке детально розкриває всі біди і проблеми XVII суспільства, поет ще раз акцентує увагу на Заповідях Божих та їх порушенні. Він доволі психологічно точно й правдиво відображає вади душі людини: як порушення одної заповіді привело до порушення інших. Гріх заздрості:

*“Бо заздро, що в брата
Є в коморі і надворі,
І весело в хаті! –
привів до гріха убивства:
«Уб’єм брата! спалим хату!» –
Сказали і сталося”* [21, с. 91].

Пройшов певний час, піросло нове покоління. Але саме через те, що гріх убивства та грабіжництва не був покараний органами державного правосуддя, все це привело до того, що правосуддя почали вчиняти самі покривджені:

*“Все б, здається, ні, на кару
Сироти остались.
В сльозах росли, та й вирости;
Замучені руки
Розв’язались – і кров за кров,
І муки за муки”* [21, с.91].

І це підтверджує його офорт “Судна рада”, де зображено, як чоловіка середніх літ, що не виплатив орендну плату, привели до громадської ради, обраної селом, на громадський суд, і поважні господарі уважно вислуховують цю людину, але, на відміну від гнівного і караючого пафосу гайдамаків з однойменної поеми, тут Т. Шевченко-художник зображає людей, що намагаються зрозуміти порушника закону й уважно слухають його. Але ні в їхніх позах, ні в їхніх очах ми не бачимо бажання карати смерть цю людину [18, с. 12].

З аналізу Декалогу випливає, що поза увагою поета залишились окремі заповіді: “Не свідчи неправдиво на ближнього свого”, що показує майже байдужість людей до карної системи, що існувала на той час в Україні. Ці фрагменти з поеми “Гайдамаки” є до болю актуальними для сьогоденної української дійсності, бо на початку XXI століття нічого не змінилося в діяльності органів правопорядку. Чи вони теж хочуть самосуду і народного гніву зараз, чи все ж почнуть зупиняти діяльність кримінальних елементів? Але вивчення причин порушення Заповідей Божих та їх відображення у прозових, поетичних і художніх творах Т. Г. Шевченка може бути темою окремого дослідження.

Основною *Святою тайною*, що відкриває шлях до вивчення основ віри та прийняття інших була *Тайна хрещення*. У багатьох своїх творах Т. Шевченко чітко наголошує, що це основна Тайна, яку обов’язково практикували українці, хоч не зупиняється детально на всіх її наслідках. У деяких поемах поет наголошує, що цю Тайну здійснювали священики.

Із творів поета можна зробити висновки, що незважаючи на вивчення релігії в школах, навіть у молодших класах, її рівень був недостатнім, оскільки із творів поета випливає, що не зверталася основна увага на духовне значення (наслідки) Святої тайни хрещення, після якої людина чи дитина стає послідовником Ісуса Христа та членом Церкви Христової, а на обряд хрещення, чи ще більше – на те, священник якої релігійної конфесії уділював Тайну хрещення. Недостатні знання про Святі тайни стали одною із причин національно-релігійної війни, якою можна назвати Коліївщину, і яку детально описує Т. Шевченко у поемі “Гайдамаки” [21, с. 54–116], де батько через незнання основ християнської догматики, звертаючи увагу на обрядові відмінності при уділенні Святих тайн, вбиває своїх рідних синів і їх однолітків, вважаючи їх зрадниками Христової віри і українського народу, хоча насправді вони такими не були:

*“Гайдамаки
Стіни розвалили, –
Розвалили, об каміння
Ксьондзів розбивали!
А школярів у криниці
Живих поховали!”* [21, с. 106–108].

Правда, у часи Коліївщини, обряди, через те, що Україна увійшла до складу Речі Посполитої, ототожнювався із національністю. І недостатні знання з основ християнства та малограмотність народу призвели до війни. Хоча за ментальністю українці були толерантним населенням до інших релігійних віросповідань, а в мирні часи також байдуже ставилися до обрядів, бо з поеми “Наймичка”, випливає, що:

*“Аж три пари на radoцях
Кумів назбировали,
Та ввечері й охрестили
І Марком назвали”* [21, с. 251], – а це на практиці означало, що

українці використовували різні обряди хрещення: занурюванням у воду (коли хрестили у храмі), поливанням водою по голові у вигляді хреста (коли хрестили вдома).

Відомо також, що у східних обрядах (у православних та греко-католиків) відразу ж після Тайни хрещення уділяється друга Свята тайна – *миропомазання*. Для цієї Тайни могла бути окрема пара кумів, а могли залишатися кумами (хрещеними батьками) ті ж двоє кумів, що тримали дитину до хресту [3, с. 139–141].

Це підтверджує дослідник українських християнських обрядів філософ О. Н. Саган [13], що у дотриманні Святих тайн українці зберігали традицію східного обряду, але коли виникала необхідність використовували як обряд занурювання у воду (як у православних), так і обряд поливання по голові у вигляді хреста (як у католиків); і теж саме й щодо миропомазання (одна пара кумів (як у православних) чи дві і більше (як у католиків) [3].

Фактично із тої ж поеми “Наймичка” випливає, що практично у своєму житті українці використовували всі Святі тайни. Крім хрещення і миропомазання, ще й *Тайну шлюбу*:

*“Тепер, щоб ви знали,
Треба краю доводити,
Коли й де вінчати,
Та й весілля. Та ще ось що:*

Хто в нас буде мати?”, – каже старий Трохим про одруження свого названого сина Марка [21, с. 254].

Згодом згадуються *Тайна євхаристії (причастя)*, *Тайна каяття (сповіді)* і навіть *Тайна хворих (помазання елеєм або маслосвяття)*, які використали для того, пише Т. Шевченко, щоб вилікувати хвору наймичку:

*“Зanedужала небога.
Уже й причащали,
Й маслосвятіє служили, –*

Ні, не помагало” [21, с. 258]. – У цьому фрагменті поеми поет ніби пропустив *Тайну каяття*, але з вимог до Святих тайн у католицизмі й православ’ї знаємо, що без попередньої сповіді ні Святу євхаристію, ні Тайну елеопомазання не уділяли [3].

Свята тайна шлюбу згадується поетом у трагічній поемі “Гайдамаки”, коли Ярема Галайда таки знайшов викрадену титареву дочку Оксану й повинчався з нею [21, с. 104], у поемі “Сотник”, коли вихованка сотника Настя вінчається із його сином у Броварах [21, с. 440], “Невольник” [21, с. 231], тощо.

Крім Святих тайн значна частина творів поета присвячена темі *чернецтва*. Зокрема поеми “Мар’яна-черниця” [21, с. 117], “Єретик” [21, с. 208], “Княжна” [21, с. 324], “Чернець” [5; 21, с. 336–338], “Гайдамаки” описують монастир – центр захисту скривджених і пригноблених [21, с. 102–103]. У всіх випадках, де Т. Г. Шевченко згадує про чернецтво, він визнає, що це святі люди, які в більшості свідомо вибрали своє покликання для того, щоб служити Богові й людям, що він і підтверджує своїм графічним малюнком “Католицький чернець” (1841) [7, с. 67]. У ставленні до духовенства, Т. Шевченко, з одного боку, визнає Тайну священства як обов’язкову із даних Богом, але з іншого у багатьох випадках поет критикує окремих священослужителів різних конфесій за любов декого із них до сріблoloубства, зокрема у випадку індульгенцій, як одної із форм відпусту, за байдужість до порушення Заповідей Божих багатими та можновладцями: “Княжна” [21, с. 324], за перевищення влади “Єретик” [21, с. 208]. Це викликає у поета навіть відчай, що виглядає як хитання у вірі, коли він звертається до сплячої княжни, яку хоче збезчестити її батько:

*“Прокинъся чистая! Схопись!
Убий гадюку! Покусає!”*

*Ні, не прокинулася, спить,
А Бог хоч бачить, та мовчить
Гріхам великим потурає*" [21, с. 323].

Але вся ця байдужість не минає даремно, бо під час великого народного гніву, яким стала Коліївщина, вбивають усіх, хто, може, й не вчинив нічого злого сам, але мовчанкою потурав страшним гріхам, в тому числі і священнослужителів ("Гайдамаки" [21, с. 106]).

Піднімає також поет тему міжконфесійних непорозумінь, які, як в його вірші "У Вільні городі преславнім" [21, с. 422], закінчуються трагічно, та у цьому випадку він не пробує знайти вихід, просто фіксує факт загибелі молодих закоханих.

Підсумовуючи слід наголосити, що порівняльний і ретроспективний аналіз світогляду Т. Г. Шевченка, компоративний та герменевтичний підхід до вивчення його творів та книг Святого Письма показали:

1) Т. Г. Шевченко до кінця свого життя залишився віруючою людиною, яка дотримувалась ортодоксального християнського світогляду, що опирався на біблійне вчення.

2) У ставленні до Заповідей Божих у нього проявлялося загострене відчуття справедливості, що впливало із його ментальності, але й водночас поет і художник добре бачив відхід правителями світу цього від християнського вчення про ближнього, про що він неодноразово підкреслює у своїх творах.

3) Велику увагу поет звертав на ідею національно-визвольних рухів не лише серед українців, але й і серед інших народів Європи та Азії і всіляко вітав їх.

4) За своїми світоглядними особливостями погляди Т. Шевченка можна віднести до релігійно-сакральних, оскільки він зберігав повагу не лишень до традиційного християнського бачення світу, але й визнавав, може більше на підсвідомому рівні, існування малого духовного світу, що був притаманний дохристиянським віруванням слов'янських народів.

5) Крім своєї поетичної і прозової творчості, Т. Г. Шевченко залишив неоціненну мистецьку спадщину. Працюючи в науковій експедиції Київського університету св. Володимира, збираючи матеріали для своїх поем, художник Т. Шевченко залишив нам сотні ескізів, малюнків аквареллю і сепією, офортів, картин, де зафіксував сотні релігійних сюжетів і архітектурних споруд – монастирських комплексів: "Видубицький монастир у Києві" (1844) [18, с. 17], "Монастир у Седневі" (1846) [17, с. 38], "Воздвиженський монастир у Полтаві" (1845) [7, с. 180], "Церква Всіх святих в Києво-Печерській лаврі" (1846) [7, с. 188]; церков – "В Решетилівці" (1845) [7, с. 182]; храмів – "Будинок Котляревського в Полтаві" (1845) [18, с. 27], однокупольних "Вознесенський собор у Переяславі" (1845) [18, с. 28] та церкви-ротонди св. Миколая на "Аскольдовій могилі" (1846) [18, с. 43], "Костьол св. Олександра в м. Києві"

(1846) [18, с. 30], “Софія Київська” (1846) [7, с. 189], “Почаївська лавра з півдня” (1848) [18, с. 41] та акварельний малюнок інтер’єру вівтаря собору Почаївської лаври (1846) [7, с. 191], “Архангельський собор в Нижньому Новгороді” (1857) [7, с. 344]; мавзолеїв – “Туркменські аби в Кара-Ту” (1851-1857) [18, с. 69]; фортець (“Новопетрівське укріплення”, 1856-1857 [18, с. 99]), частина із яких загинули під час буремних подій ХХ століття і дійшли для сучасних дослідників лише в його неперевірених малюнках.

Поза предметом нашого дослідження залишили поетичні, прозові й мистецькі твори Т. Г. Шевченка, у яких поет піднімав тему дохристиянського світогляду різних народів, в тому числі й українців.

Література

1. Антонович Д. В. Шевченко-маляр / Д. В. Антонович. – К.: Україна, 2004. – 272 с. [32 арк. іл.].
2. Баран Г. О, милий Боже України! / Г. Баран // Українська мова й література в українських середніх школах, гімназіях та коледжах. – 2010. – №2. – С. 61-65.
3. Генік Л. Я. Історія християнства: католицизм. Т.1: Основні ідеї християнства / Л. Я. Генік. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. – 376 с.
4. Донцов Д. Ідеї Т. Шевченка про Бога і націю / Д. Донцов // Шлях перемоги. 2010. – №2. – С. 61-65.
5. Іваннікова Л. Ритуал прощання на Запорізькій Січі і поема Т. Шевченка “Чернець” / Л. Іваннікова // Слово і час. – 2013. – №11. – С. 3-4.
6. Кияк С. Р. Апологетика (Оборона християнської віри) / С. Р. Кияк. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТКДІ, 1997. – 384 с.
7. О’Колінз Д. Малий теологічний словник / Д. О’Колінз, Е. Фаруджі; Заг. ред. доктора С. Мудрого. – Івано-Франківськ: Вид-во ІФТКДІ, 1997. – 448 с.
8. Олійник Т. Сила Хрищення: Основні засади Духовного життя / Т. Олійник. – Прудентопіль: Вид-во оо. Василіян, 1988. – 330с.
9. Овсійчук В. Мистецька спадщина Тараса Шевченка у контексті європейської культури / В. Овсійчук – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. – 416с. + іл.
10. Перший Український Педагогічний Конгрес 1935. – Львів: Наклад. т-ва “Рідна школа”, 1938. – 252 с.
11. Прийма С. Коли пізнаємо свого Месію Спасителя [Т. Шевченка] / С. Прийма // Українське слово. – 2014. – №6. – 5-11 лютого. – С. 10.
12. Сабол С. Душі з чистилища. Вид. 2-е / С. Сабол. – Бучач: Вид-во Василіян, 1992. – 64 с.
13. Саган О. Н. Національні риси православ’я: український аспект / О. Н. Саган. – К.: Світ Знань, 2001. – 256 с.
14. Святе письмо. – Рим, 1992. – 1422 с.

15. Степовик Д. В. Віра Тараса Шевченка і деякі котра версії / Д. Степовик // Народна творчість і етнографія. – 2013. – №11. – С. 21-33.
16. Степовик Д. В. Під знаком християнської віри або новий погляд на релігійність Тараса Шевченка / Д. Степовик // Голос України. – 2013. – 6 грудня. – С. 15.
17. Філософський словник. 2-е вид., перероб. і доп. / За ред В. І. Шинкарука. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
18. Шевченко Тарас: живопис, графіка. Альбом / Автор-упор. Д. В. Степовик; Тарас Шевченко. – К.: Мистецтво, 1984. – 18с.+ 134іл.
19. Шевченківський словник / Ред. кол. Є. П. Кирилюк (відп. ред.) та ін. – К.: Інститут літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР; Головред. УРЕ, 1978. Т.1: А – МОЛ – 414 с.
20. Шевченківський словник / Ред. кол. Є. П. Кирилюк (відп.ред.) та ін. – К.: Інститут літератури ім. Т. Шевченка АН УРСР; Головред. УРЕ, 1978. Т. 2: МОЛ – Я. – 408 с.
21. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – К.: Радянська школа, 1983. – 608 с.
22. Українська душа. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.
23. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В. Янів. – Мюнхен: Вид-во УВУ, 1993. – 217 с.
24. Ярема Я. Трійця в творчості Т. Шевченка / Я. Ярема. – Львів: Накладом НТШ, 1925. – 28 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 21.12.2013 р.

*Рекомендовано до друку канд.філол.наук, доцентом **Вівчарик Н.М.**,
докт. богослов'я, професором **Степовиком Д.В.** (м. Київ),*

RELIGIOUS WORLD OF TARAS SHEVCHENKO: CHRISTIAN SPIRITUALITY AND WORLDVIEW DOMINANT

C. R. Kyyak, L. Ya. Genyk

*PreCarpathians National University by Vasyl Stefanyk;
department of Religious Studies, Theology and Culture;
76000, Ivano-Frankivs 'k, Shevchenko str., 57*

In this article the methods of comparative and retrospective analyzes outlook Taras Shevchenko, germenetics and comparative approach in studies of his works and books of the Bible to understand that the world-famous Ukrainian poet had an orthodox Christian worldview, which was based on the biblical teaching; in relation to the commandments of God (the Decalogue) manifested his keen sense of justice that came from his mentality, but at the same time, the poet and the artist saw the world rulers of this departure from the Christian doctrine of the melee; so pay attention to the idea of national liberation movements, not only among the Ukrainians, but

also among the other peoples of Europe and Asia, and encouraged them in all ways; by ideological views Shevchenko features can be attributed to religious and sacred, as he retained the respect not only to the traditional Christian view of the world, but also acknowledged the existence of small spiritual world, which was inherent in pre-Christian beliefs of the Slavic peoples.

Taras Shevchenko left a priceless legacy artificial: sketches, drawings, watercolors and sepia, etchings, paintings, which gave hundreds of religious subjects and various architectural structures, some of whom died in the twentieth century, and modern scholars have come only in its unmatched images.

Key words: *philosophy and worldview, God-Creator, angelology, anthropology, eschatology, Christology, soteriology, Mariology, the doctrine of the neighbor, the Decalogue and its violations of the Holy Sacrament, God's mercy, works of poet and artist Taras Shevchenko (1814–1861) .*